

TEMPPELI

Raamatun punaisia lankoja

Timo Eskola/STI 28.1.2014

Jerusalemien temppelin hävitys Babylonian pakkosiirtolaisuuden alussa vei Israelin kansan ja oppineiden teologian kriisiin. Hesekiel oli kuningasajan rappion keskellä julistanut, että Israelin mahdin aika oli ohitse. Johtava luokka irrotettiin juuriltaan ja siirrettiin Baabeliin. Temppele häpäistiin. Jumalan Kirkkaus lähti temppelistä eikä enää palannut sinne (Hes. 10). Vaikka kansa pääsi palaamaan pyhälle maalle, muutto ei tuonut vielä eskatologista uudistusta mukanaan.

Paratiisi temppelinä

Jos temppelin ajatellaan olevan Jumalan asuinpaikka maan päällä, paratiisi on ensimmäinen temppele. Se on paikka, jonne Jumala asettui lepäämään luomisen jälkeen. Paratiisin sapatti oli siten levollinen kuva täydellisestä Jumala-yhteydestä (1. Moos. 2). Jo paratiisissa Jumala istuu kuninkaana ja hallitsee ihmiskuntaa kirkkauden valtaistuimeltaan. Nämä kuvat ovat siirtyneet sekä Vanhan testamentin teologiaan että juutalaiseen mystiikkaan (Hes. 28:12–19). Jumalan pyhästä vuoresta tulee hänen asuinpaikkansa vertauskuva, ja sitä kuvaillaan paratiisiksi.

Ilmestysmajan rooli

Mooseksen saaman ilmoituksen mukaan Israelilla tuli olemaan varsinainen rakennelma, joka olisi Jumalan asuinpaikka maan päällä. Ilmestysmajan kuvaukset kertovat Jumalan kohtaamisesta kaikkeinpyhimmässä liitonarkun päällä: ”siinä minä ilmestyn sinulle ja puhun sinulle armoistuimelta, niiden kahden kerubin välistä, jotka ovat lain arkin päällä” (2. Moos. 25:22). Ilmestysmaja toteuttaa Mooseksen aiemman Jumala-näyn, jossa liiton veri asetettiin (24:8–10). Sapatin lepo on ”ikuinen merkki” liitosta ja Jumalasta ”joka pyhitän teidät” (31:13).

Jerusalemien temppele mikrokosmoksena

Jerusalemien temppele on luonnollisesti sekin Jumalan asuinpaikka maan päällä, mutta perinteisiin käsityksiin temppelin rakenteesta on lisättävä mielenkiintoinen piirre. Monet tekijät temppelin alueella viestivät siitä, että symboliikka kertoo temppelin muodostavan mikrokosmoksen. Salomon rakensi temppele ”puutarhan” mallin mukaan: kultaisia palmuja ja kukkasia, granaattiomenia ja jalokiviä (Barker) Lisäksi pronssiallas temppelin pihalla veti tuhansia litroja vettä ja kuvasti – nimensä mukaisesti – ”merta” (1. Kun. 7:23–23; 1. Aik. 18:8; Jer. 52:17). Vanha testamentti kuvaa usein sitä, miten Jumalan valtaistuin on ”vesien päällä” ja hän hallitsee koko luomakuntaansa (Beale). ”Herran valtaistuin on taivaan vesien yllä, hän hallitsee kuninkaana iäti” (Ps. 29:10; vrt. 93:4).

Temppelein kuuluisa esirippu, joka erotti kaikkeinpyhimmän muusta, oli samalla taivaan portin vertauskuva. Siihen oli Josefuksen mukaan kirjailtu tähtimerkkien kuvioita (Jos.Bell. V.214). Beale toteaa: ”Vanhassa testamentissa korostetaan, että temppelin taivaallinen symboliikka kuvastaa sekä näkyvää että näkymätöntä taivasta”. Ihmeellisintä oli, että Jumalan valtaistuin oli verhon takana. Temppelein kuvaaminen mikrokosmoksena kertoi siten siitä, että Jumala toimii

historiassa palauttaakseen alkuperäisen paratiisin. Jerusalemin temppeli symboloi koko luomakuntaa ja viestii siitä, että Jumala uudistaa lopulta koko luodun maailman. Vastaavasti Filon pouhuu siitä, että maallisen ”käsin tehdyn” temppelin vastineena on sen taivaallinen esikuva. Siksi temppelin koristelu viittasi koko luodun maailman piirteisiin (Philo, Vita Mosis II.XVIII.88; vrt. Quis Rerum Divinarum, XLV.221–228).

Temppelin uhritoiminta ja juhlat painottivat puolestaan sitä, että tässä paikassa kansa saa kokea Jumalan armahduksen ja anteeksiannon (Pitre). Jerusalemin temppelin koko toiminta on tiettyssä mielessä eskatologista: se antaa kuvan uudistuksesta ja lupauksen sapatin levosta yhteydessä Jumalaan. Tosin jo ensimmäisen temppelin rakentamista kommentoidaan Vanhassa testamentissa paradoksaalisella ajatuksella siitä, että Jumala ei mahdu ihmisten rakentamiin rakennuksiin. Daavidin vakuutteluihin ensimmäisen temppelin rakentamisesta Herra vastaa profeetta Naatanin suulla: Jumala itse rakentaa sinulle huoneen. Jumalan asuinsijana tulisi olemaan Daavidin suvun kuningashuone, ei kivistä rakennettu palvontapaikka Jerusalemin kukkulalla (2. Sam. 7:1–14).

Hesekielin eskatologinen temppeli

Hesekielin mukaan eskatologisen uudistuksen aikana, kun Henki tekee kansan kuolleet luut eläviksi, Jumala tekee Daavidin johtaman kansan kanssa ikuisen liiton ja takaa heille rauhan valtakunnan (Hes. 37). Jumala pyhittää Israelin ja hänen temppelinsä on heidän keskuudessaan (Hes. 37:2). Tarkalleen ottaen lause kuuluu: ”minä olen Jahve, joka pyhitän heidät, jotta minun pyhäkköni olisi heidän keskellään ikuisesti”. Tekstissä käytetty finaalilause liittyy pyhäkön toteutumisen Jumalan suorittamaan pyhittämiseen, ja hengellistä temppelin oikeaksi uskonnolliseksi asenteeksi. Hesekielin kuvaama uuden Daavidin temppeli onkin jossain määrin mystinen kokonaisuus. Se on eräänlainen ihannetemppele, joka ei suoranaisesti edes sijaitse Siionin vuorella Jerusalemissa, vaan pikemminkin Siinain vuorella, ainakin vertauskuvallisesti. Temppeli edustaa Hesekielille Mooseksen lain uudistamista ja papillisen pyhyiden toteuttamista kansan keskuudessa. Tähän temppeliin Herran kirkkaus palaa ja tästä paikasta tulee Jumalan ”valtaistuimen sija ja koroke hänen jalkojensa alla” (Hes. 43:7). Myös profeetta Jeremiaan mukaan Jerusalemin rakentaja on Daavidin poika, joka saa aina istua ”Israelin valtaistuimella”: ”Kun se aika koittaa, Daavidin suvusta nousee Vanhurskas Verso.” (33:15).

Profeetat odottivat siten Jumalan uutta luomistekoa ja käsin tekemätöntä temppeliä. Eskatologinen temppeli toisi sapatin levon pakkosiirtolaisuuden kansalle ja antaisi esimakua siitä uudesta luomisesta, jossa ”taivaat ja maa” tehtäisiin uudeksi. Jesajan kirjan mukaan uudistus merkitsee paratiisin palauttamista: ”Hän muuttaa aution maan Eedenin puutarhan kaltaiseksi ja aron kuin Herran paratiisiksi” (Jes. 51:3). Uusi taivas ja uusi maa kuvataan puolestaan paratiisimaisen vuoren muodossa: ”kukaan ei vahingoita ketään minun pyhällä vuorellani, sanoo Herra” (Jes. 65:25). Luomisteologiset kuvaukset uudesta temppelistä ovat täysin odotettuja. Koska ensimmäinen temppeli mikrokosmoksena edusti koko luomakuntaa, sen tuhoutumisesta tuli symboli tämän näkyvän maailman tuhosta (Pitre). Uuden odotettiin sen tähden liittyvän uuteen luomiseen, koko luomakunnan uudistamiseen.

Serubbaabelin "toinen temppeli" ja Sakarja

Jerusalemiin jälleenrakentaminen ja Serubbabelin temppelin toiminta alkavat kyllä suurella synnintunnustuksella (Neh. 9), mutta uudistus ei vakuuta kaikkia. Serubbabelin ensimmäistä restauraatio-ohjelmaa tulkitsevassa Sakarjan kirjassa esiin nousee messiaaninen hahmo nimeltä "Uusi Verso". Hänet esitellään temppelinrakentajana. "Hän on rakentava Herran temppelin, hän saa osakseen kunniaa, ja hän istuu ja hallitsee valtaistuimellaan." (Sak. 6:13). Eskatologisen uudistuksen aikana kansan johdossa oleva Daavidin suku "on kuin Jumala, kuin Herran enkeli" (12:7). Myös Sakarjan kirjan mukaan Jumalan kirkkaus palaa temppeliin. "Minä palaan takaisin Siioniin ja asun Jerusalemissa." (Sak. 8:3). Mutta mitä merkitsee Jumalan esiin astuminen? Olisi saattanut odottaa nostalgiaa, mutta asetelma oli hieman yllättävä. Temppeliin kohdistetut odotukset olivat eskatologisia, ja etenkin Hesekielillä on arkitodellisuuden yläpuolelle sijoittuva ihannetemppele (vrt. Haggai samassa tilanteessa: "Tämän temppelin loisto on oleva suurempi kuin entisen, sanoo Herra Sebaot" (Hagg. 2:9).

Qumranin temppelikäärön eskatologinen temppeli

Temppelikriittinen julistus pistää silmään toisen temppelin ajan juutalaisuuden keskellä. Monien mielestä temppeli oli nimittäin Jumalan armon välikappale paljon kärsineen kansan lohduttamisessa. Israelissa oli kuitenkin ryhmiä, joiden teologia oli temppelikriittistä. Qumranin johtaja, Vanhurskauden opettaja, joutui ristiriitaan Jerusalemin temppelin "pahan papin" eli ylipapin kanssa (ks. *Tooran määräyksistä*, MMT). Yhteisön neuvosto on Yhdyskuntasäännön mukaan "ikuinen istutus, Israelin pyhä huone ja Aaronin kaikkein pyhin neuvosto". Uutena temppelinä yhteisön tuli myös tuottaa temppelin hankkima sovitus kansan synneistä, nyt kun Jerusalemin temppeli oli lankeemuksen tilassa: "jotta rikkomuksen tuottama syyllisyys ja uskottomuuden synty sovitettaisiin ja maa olisi otollinen ilman polttouhrien lihaa ja yhteysuhrien rasvaa" (Yhdyskuntasääntö VIII-IX). Yhteisöllä oli eskatologinen tehtävä: "Tuona aikana yhdyskunnan miesten tulee erottaa pyhä huone Aaronille, jotta nuhteettomasti vaeltavat yhdistettäisiin pyhistä pyhimmäksi (*qodesh qodashim*) ja yhdyskunnan huoneeksi Israelissa." Pyhitetty yhteisö oli metaforisessa mielessä uusi Kaikkeinpyhin, paikka, jossa Jumala ilmestyy.

Temppelikäärön "uusi Toora" kuvaa eskatologista temppeliä. Vaikka teksti on sijoitettu Daavidin ja Salomon aikaan, itse temppeli on erilainen kuin Raamatussa. Temppelikäärö on siten kärkevästi temppelikriittinen. Tekstissä kuvataan ihannetemppeleä tavalla, joka ylittää jopa Hesekielin taivaallisen temppelin kuvauksen. Temppelikäärön temppeli on kahdentoista sukukunnan täydellinen temppeli, jonka neliönmuotoinen rakenne palvelee sukukuntien läsnäoloa. Temppelin jokaisella sivulla on kolme porttia, yksi jokaiselle sukukunnalle.

Jeesuksen seurakunta temppelinä

Ajatus eskatologisesta temppelistä ei sinänsä ole outo Jeesuksen ajan juutalaisen teologian perinteessä. Vetoamalla Jumalan itsensä rakentamaan temppeliin kyettiin säilyttämään syvä kultillinen vakaumus siitä huolimatta, että samalla hylättiin Jerusalemin langennut temppeli.

1. Tempppelin tuho: Jeesus opettaa kaupungissa ja kulkee tempppelin alueella aina Mark. 12 loppuun. Luvun 13 eskatologisten puheiden johdantona on Jerusalem-draaman huipentuma, tempppelin tuhon ennustus. Kertomuksessa Jeesuksen temppelepisodi on päättymässä ja temppelekritiikki päättyy profetiaan pyhäkön tuhosta. "Katso nyt näitä mahtavia rakennuksia. Kaikki revitään maahan, tänne ei jää kiveä kiven päälle." (13:2).
2. Temppeleiden ero: Jeesuksen julistuksen mukaan uusi Daavid vie loppuun Jumalan tuomioiden toteuttamisen langennutta kansaa kohtaan. Kansa ei ole oppinut edes pakkosiirtolaisuudesta, vaan hylkää jopa viinitarhan omistajan pojan. Siksi Jumalan tuomio myös temppeleä kohtaan tulee osoittamaan, että Serubbabelin ja Herodeksen temppele ei ollut Jumalan lupaama eskatologinen temppele. Se tulee katoamaan, eikä kiveä jää kiven päälle Jumalan vihan langettua sen päälle. Jos Daavidin poika on tempppelin rakentaja, hänen temppeleinsä ei voi samastua tuomio uhan alla elävään Jerusalemiin temppeleihin.
3. Käsin tekemätön temppele: Kun Jeesukselta kysytään Johanneksen evankeliumissa valtuuksia mielenosoitukselle, hän vastaa lauseella tempppelin tuhosta. "Hajottakaa tämä temppele, niin minä saan sen nousemaan kolmessa päivässä." (Joh. 2:19). Lause saa heti monta tulkintaa rakennusprojektista ylösnousemusruumiin rakentamiseen. Kohta selittyy kuitenkin vastakkainasetteluna historiallisen tempppelin ja eskatologisen tempppelin välillä. Vrt. Jeesusta tuomittaessa: "Minä hajotan tämän ihmiskäsin tehdyn tempppelin ja rakennan kolmessa päivässä uuden, joka ei ole ihmisten tekemä." (Mark 14:58). Lause on yhtä selkeä tempppelin tuhon ennustus kuin yllä mainittu Markuksen kohta. Kohdassa ovat vastakkain käsin tehty (*kheiropoiêtos*) temppele ja käsin tekemätön (*akheiropoiêtos*) temppele. Daavidin poika on Israelille sekä tuomion että hengellisen uudistuksen sanansaattaja. Hän hajottaa turmeluksen tempppelin ja rakentaa itse tilalle uuden, joka ottaa ensimmäisen tempppelin paikan.
4. Jeesus itse pyhäkkönä: Johanneksen evankeliumissa Jeesus itse esitetään pyhäkkönä. Natanaelin tunnustukseen Jeesus vastaa: "Totisesti, totisesti: te saatte nähdä taivaan avoinna, ja te näette Jumalan enkelien kulkevan ylös ja alas siinä, missä Ihmisen Poika on." (Joh. 1:51). Yhdessä Danielin viittauksen kanssa nyt nähdään "taivaat avoinna" (Dan. 7:13) Jeesus puhuu todellisesta Bet-Elistä (Jumalan huoneesta) jossa enkelit laskeutuvat alas. "Tämä on varmaan Jumalan asuinsija ja itse taivaan portti" (1. Moos. 28:17). Jumalan asunto maan päällä on temppele, jossa Pyhä Henki asuu ja jossa enkelit edustavat yhteyttä taivaalliseen palatsiin.

Johannes käyttää Septuagintaa kuvatessaan Jeesuksen todellisena temppeleinä viimeisessä uudistuksessa. "Sana tuli lihaksi ja asui meidän keskellämme (*eskēnōsen*)" (Joh. 1:14). Vanhan testamentin terminologiaa hyödyntäen Johannes käyttää *verbiä*, joka toteaa Jumalan "asuvan tabernaakkelissa" (*kataskēnoō*) kun hän on temppeleissä kansansa keskellä. Sanaa käytetään myös kuvaamaan Jumalan läsnäoloa Kaikkeinpyhimmässä (2. Moos. 25:8–9). Vrt. Hesekiel: "tämä on minun valtaistuimeni sija ja koroke minun jalkojeni alla. Täällä minä olen asuva (*kataskēnoō*) Israelin kansan keskellä ikuisesti." Inkarnoitunut Sana on siten persoonassaan tullut temppeleiksi maan päällä. Hahn: "John's Gospel depicts Jesus' body as the new tabernacle, the new locus of divine presence on earth." Tämän temppelein esiintulo ilmoittaa uuden luomistyön alkamisen.

5. Seurakunta Jumalan temppelinä: Jeesus opettaa eskatologisen seurakunnan rakentamisesta etenkin Pietarin Messias-tunnustuksen yhteydessä. Kyseessä on Matteuksen jakso, jonka auktoriteetti on historiallisessa mielessä Antiokian seurakunnan evankeliumitraditiossa. "Sinä olet Messias, elävän Jumalan poika" (Matt. 16:16). "Autuas olet sinä, Simon, Joonan poika. Tätä ei sinulle ole ilmoittanut liha eikä veri, vaan minun Isäni, joka on taivaissa. Ja minä sanon sinulle: Sinä olet Pietari, ja tälle kalliolle (*epi tautē tē petra*) minä rakennan kirkkoni (*oikodomēsō mou tēn ekklēsian*). Sitä eivät tuonelan portit voita." (Matt. 16:17–18; Jes. 28). Termiä *ekklēsia* käytetään jo Vanhassa testamentissa Jumalan seurakunnasta (5. Moos. 23:2, "Herran seurakunta", *ekklēsia Kyriou*; Miika 2:5). Sen avulla käännetään erityisesti heprean sana *qāhāl* (seurakunta, yhteisö). Septuaginta: 'synagoga'. Juutalaisuudessa sanat merkitsivät uskovien seurakuntaa. Uusi temppeli on Kristuksen yhteisö ja hän itse on sen päänä ja lakikivenä tai peruskivenä. Haadeksen portit (Jerusalem) eivät voita Kristuksen temppeli-kalliota.
6. Paavalilla seurakunta on Jumalan temppeli, johon Pyhä Henki on palannut (1. Kor. 3:16). Se toteuttaa restauration lupaukset (2. Kor 6:16). Heprealaiskirjeessä Kristus on huoneen/temppelin rakentaja (3:3), sen ylipappi ja uhri. "Kristus sen sijaan on Poika, jonka haltuun on uskottu Jumalan koko rakennus [temppeli]. Tämä rakennus (*oikos*) olemme me, kunhan loppuun saakka säilytämme rohkeutemme ja luottavaisin ja iloisin mielin tuomme julki toivomme." (Hepr. 3:6). Hänen ansiostaan uskovilla on pääsy kaikkeinpyhimpään (10:19). Pietarin kirjeessä kuvasto on rikkaimmillaan: "Tulkaa hänen luokseen, elävän kiven luo, jonka ihmiset ovat hylänneet mutta joka on Jumalan valitsema ja hänen silmissään kallisarvoinen. Ja rakentukaa itsekkin elävinä kivinä hengelliseksi rakennukseksi, pyhäksi papistoksi, toimittaaksenne hengellisiä uhreja, jotka ovat Jumalalle otollisia Jeesuksen Kristuksen tähden." (1. Piet. 2:4–5) Ilmestyskirjassa taivaallista temppeliä tarkastellaan kirjassa valtaistuinmystiikan tapaan. Jumalan taivaallinen palatsi on nimenomaan temppeli (Ilm. 4:2; 5:11; 7:9, 15; 11:16; 19:4; 20:11). Kirjan taivaalliset näyt kertovat lisäksi uudesta luomisesta ja ylösnousemuksesta. Tässä on tulkinnan suuri päämäärä: Jumala palauttaa Eedenin luomalleen ihmiskunnalle. Uudessa Jerusalemissa ei ole temppeliä, vaan paratiisi, jossa Jumala asuu kansansa keskuudessa (21:3, 22).

Kirjallisuutta

- Alexander, T. Desmond, *From Eden to the New Jerusalem: An Introduction to Biblical Theology*. Grand Rapids: Kregel. 2008.
- Barker, Margaret, *The Gate of Heaven: The History and Symbolism of the Temple in Jerusalem*. Sheffield: Sheffield Phoenix Press. 2008.
- Beale, G.K., *The Temple and the Church's Mission: A Biblical Theology of the Dwelling Place of God*. NSBT. Downer's Grove: IVP. 2004.
- Pitre, Brant, "Jesus, the New Temple, and the New priesthood." *Letter & Spirit* 4 (2008) 47-83.